

ANTROPOLOJİDE TARİH VE TEORİ

ALAN BARNARD

Edinburgh Üniversitesinde sosyal antropoloji bölümünde okutmandır. Daha önce yazdığı kitaplar: *Research Practices in the Study of Kinship* [Akrabalık çalışmalarında Araştırma Uygulamaları], [Anthony Good'la birlikte, 1984], *Hunters and Herders of Southern Africa* [Güney Afrika'nın Avcıları ve Sığır Çobanları, 1992] ve Jonathan Spencer'la birlikte hazırladıkları *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology* [Sosyal ve Kültürel Antropoloji Ansiklopedisi, 1996].

SEVGİ DOĞAN

Scuola Normale Superiore felsefesi alanında doktora mezunudur. Doktora çalışması Lexington Books tarafından *Marx and Hegel on the Dialectic of the Individual and the Social* başlığıyla yayınlanmıştır.

Antropolojide Tarih ve Teori

© 2019, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

History and Theory in Anthropology

© 2004, Alan Barnard

Kitabın Türkçe yayın hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak

Genel Müdür Vedat Bayrak

Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu

Çeviri Sevgi Doğan

Kitap Editörü Sevinç Erzurumlu

Kapak Tasarımı Füsün Turcan Elmasoğlu

Sayfa Tasarımı Mürüvet Durna

ISBN 978-605-171-900-9

1. Basım: Mart 2020

Baskı ve Cilt

Melisa Matbaacılık

Çiftelavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul

Tel: (0212) 674 9723 Faks: (0212) 674 9729

Sertifika no: 45099

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No:15 34110 Cağaloğlu-İstanbul

Tel: (0212) 511 5303 (pbx) Faks: (0212) 519 3300

www.alfakitap.com - info@alfakitap.com

Sertifika no: 43949

Alan Barnard

**ANTROPOLOJİDE
TARİH VE TEORİ**

Çeviren: Sevgi Doğan

tamadras.com

ALFA

Joy için

tamadres.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ, 7

1	ANTROPOLOJİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLER	9
2	ANTROPOLOJİK GELENEĞİN ÖNCÜLERİ	29
3	EVİRİM ÜZERİNE DEĞİŞEN PERSPEKTİFLER	47
4	YAYILMACI VE KÜLTÜR-ALAN TEORİLERİ	77
5	İŞLEVSELÇİLİK VE YAPISAL-İŞLEVSELÇİLİK	97
6	EYLEM-MERKEZLİ, SÜREÇSEL VE MARKSİST PERSPEKTİFLER	125
7	RÖLATİVİZMDEN BİLİŞSEL BİLİME	153
8	DİLBİLİMDEN ANTROPOLOJİYE YAPISALCILIK	183
9	POST-YAPISALCILAR, FEMİNİSTLER VE (DİĞER) BAĞIMSIZLAR	209
10	YORUMLAYICI VE POSTMODERN YAKLAŞIMLAR	237
11.	SONUÇ	267

METİNDE ADI GEÇEN KİŞİLERİN DOĞUM VE ÖLÜM
TARİHLERİ, 277

TERİMLER SÖZLÜĞÜ, 285

KAYNAKÇA, 309

DİZİN, 337

ŞEKİLLER

- Şekil 5.1 Organik analogi: toplum bir organizma gibidir, 100
Şekil 5.2 Akrabalık terminolojisi ve toplumsal olgular arasındaki ilişki, 116
Şekil 6.1 Hem 'A' hem 'A' değil şeklinde eşikteki aşama, 135
Şekil 6.2 Kachin soyları arasında evlilik birleşmesi, 143
Şekil 6.3 Kachin ve ve atalarının ruhları arasındaki ilişkiler, 145
Şekil 8.1 Yaklaşık 1960'a kadar Lévi-Strauss üzerindeki etkiler, 192
Şekil 8.2 Lévi-Strauss'un akrabalık sistemleri sınıflaması, 196
Şekil 8.3 Mutfak üçgeni, 199
Şekil 8.4 Oidipus mitinde karakterler arasındaki akrabalık ilişkileri, 201
Şekil 9.1 Ağ ve grup eksenleri, 231
Şekil 9.2 Ağ ve grup kutusu, 233
Şekil 11.1 Üç gelenek, 270

TABLolar

- Tablo 1.1 Artzamanlı, eşzamanlı ve etkileşimli perspektifler, 21
Tablo 1.2 Toplum ve kültürle ilgili perspektifler, 24
Tablo 3.1 Evrime (Maine, Morgan ve diğerleri) karşı Devrim
(Rousseau, Freud, Knight ve diğerleri), 73
Tablo 5.1 Malinowski'nin yedi temel ihtiyacı ve kültürel karşılıkları,
108
Tablo 7.1 Danca, Almanca ve Fransızca'da 'ağaç' [*tree*], 'koru' [*woods*]
ve 'orman' [*forest*] kelimeleri arasındaki yakın benzerlikler, 173
Tablo 7.2 İngilizce aynı kandan gelen akrabalık teriminin
kullanımının iki bileşenli analizi, 177
Tablo 8.1 İngilizce sesli ve sessiz sesler, 188
Tablo 8.2 Lévi-Strauss'ın Oidipus miti analizi, 203
Tablo 9.1 Ulusal karakter problemine Bateson'un çözümü, 227

ÖNSÖZ

Elinizdeki kitap antropolojik teoriyle ilgili verilmesi planlanan bir dersin notları şeklinde yaşama geçirelecekti, ancak çok farklı bir yere doğru evrildi. Birçok taslak üzerinde çalışırken, antropolojik teoriye, fikirler tarihi, ulusal geleneklerin gelişimi, düşünce okulları, bireylerin etkisi ve disipline sundukları yeni görüşler açısından yaklaşmak amacıyla argümanlarla oynadım. Çalışmamı benim için eşsiz ama eklektik olduğuna inandığım bir yaklaşımla ve bütün çeşitliği içerisinde antropolojik teoriye en doğru anlamı verecek şeyle bitirdim.

Amacım uygulayıcılarının her birinin kendi varsayımları ve sorularıyla birleştikleri ve ayrıldıkları görüşlerin geçmişi karşısında antropolojik fikirlerin gelişimini sunmaktır. Örneğin, Boas'ın kültüre, paylaşılan bilgi tabanı olarak bakması, Radcliffe-Brown'un toplumu kesişen bir dizi ilişkiler olarak görmesine neden olan sorunlardan, oldukça farklı sorunlara neden olmuştur. Sorularımız ve varsayımlarımız farklı da olsa, günümüz antropologları, her ikisine de bağlı kalırlar. Bu kitabın düzenlenmesi hem tematik hem kronolojik unsurlar barındırmaktadır ve bir yandan antropolojik fikirlerin sürekliliğine ve dönüşümüne; diğer yandan geçmi-

şin ve şimdinin büyük kişiliklerinin etkisine vurgu yapmaya çalışır. Elinizdeki çalışma gerekli yerlerde; antropologlar sollarını değiştirdiklerinde ya da eski varsayımlarını reddettiklerinde ya da sık sık yapıldığı gibi kendinden öncekilerin önermelerine karşı çıktıklarında ortaya çıkan ayrışmalara da vurgu yapar. Bu sürekliliklerin, dönüşümlerin ve ayrışmaların arkasındaki kişisel ve toplumsal nedenler büyük ilgi gören meselelerdir.

Alanın tarihiyle ilgili henüz bilgi sahibi olmayanlar için her bir bölümün sonunda önerdiğim okumalar, küçük bir sözlük ve çalışmalarını metinde işlediğim neredeyse bütün yazarların doğum ve ölüm tarihleriyle ilgili bir ek bulunmaktadır. Belirsiz kalan birkaç doğum tarihi öncelikli olarak genç ve hâlâ hayatta olan antropologlara aittir. Aynı zamanda kaynakçada da bulabileceğiniz çalışmaların yayın tarihlerini verirken orijinal dildeki ilk basım tarihini de köşeli parantez içinde vermeye çalıştım. Metinde bir kitabın içerisindeki bir makaleye referans gösterdiğimde köşeli parantez içindeki tarih, makalenin ilk yayım tarihidir. Kaynakçada ise köşeli parantez içindeki tek tarih cildin orijinal dilindeki basım tarihidir; köşeli parantez içindeki verilen tarih aralıkları bir derlemedeki bütün makalelerin ilk basım tarihlerini kapsar.

Bu metnin ortaya çıkmasında pek çok insanın katkısı vardır. Joy Barnard, Iris Jean-Klein, Charles Jedrej, Adam Kuper, Jessica Kuper, Peter Skalnik, Dimitri Tsintjilonis ve üç isimsiz okuyucu oldukça faydalı önerilerde bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerim de en iyi soruları sorarak ve önemli olan meselelere dikkatimi çekerek çok yardımcı olmuştur.

ANTROPOLOJİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

Antropoloji, teorinin büyük öneme sahip olduğu bir alandır. Aynı zamanda teorinin pratikle yakından ilgili olduğu bir disiplindir. Bu bölümde antropolojik teorinin genel doğasını inceleyeceğiz. Burada ele alınacak belli başlı meseleler şunlardır: farklı ulusal geleneklerde disiplinin tanımlandığı yol, teori ile etnografya arasındaki ilişki, eşzamanlı ve artzamanlı yaklaşımlar arasındaki fark ve antropologlar ile tarihçilerin disiplinin tarihini değerlendirme biçimleri.

Bu kitap bir antropoloji tarihi sunmaz ancak kısmen kronolojik bir şekilde düzenlenmiştir. Antropolojik teoriyi anlayabilmek için disiplinin tarihine ilişkin bir şeyleri, hem antropolojinin 'fikirler tarihini' hem onun niteliklerini ve olaylarını bilmek önemlidir. Antropolojik teorinin alanları arasındaki tarihsel ilişki karmaşık ve ilginçtir. Antropolojik teorinin bir olaylar silsilesi olarak mı, birbirini takip eden zaman dilimleri olarak mı, bir fikirler sistemi olarak mı, birbirine paralel gelenekler dizisi olarak mı yoksa bir 'gündem atlama' süreci olarak mı anlaşılması gerektiği, bu bölümümüzün son kısmının konusu olacaktır. Bu soru bir anlamda bu kitabın bütününe yayılan yaklaşıma yön verecektir. Fakat öncelikle genel olarak antropolojinin doğasına ve onu açıklayan birkaç terimin anlamına bakalım.

ANTROPOLOJİ VE ETNOLOJİ

'Antropoloji' ve 'etnoloji' kelimeleri yüzyıllarca farklı anlamlar taşımıştır. Ayrıca bu kelimelerin farklı ülkelerde farklı anlamları vardır.

'Antropoloji' kelimesi Yunanca bir sözcüktür ('insan' anlamına gelen *anthropos* ile 'söylem' ya da 'bilim' anlamına gelen *logos* kelimelerinin birleşiminden türer). Bu kelime bilimsel bir disiplini tanımlamak için ilk kez muhtemelen on altıncı yüzyılın başlarında (Latince *anthropologium* formunda) kullanılır. Orta Avrupalı yazarlar daha sonra anatomi ve fizyolojiyi içeren bir terim olarak bu kelimenin kullanımına başvururlar; çok daha sonraları 'fiziksel' ya da 'biyolojik antropoloji' olarak adlandırılacak alanın bir bölümü haline gelir. On yedinci ve on sekizinci yüzyılda Avrupalı teologlar da bu terimi kullanırlar; onların durumunda bu terim tanrının insansı özelliklerine işaret edecek şekilde kullanılır. Farklı etnik grupların kültürel niteliklerini betimleyen Almanca *Anthropologie* Rusya'da ve Avusturya'da birkaç yazar tarafından kullanılır (Vermeulen 1995). Ancak bu kullanım başka hiçbir yerdeki bilgiler arasında uzun bir süre kabul görmez.

On sekizinci yüzyılda ve on dokuzuncu yüzyılın başında bilgiler hem kültürel farklılıkları hem dünya halklarının ortak insanlığını tespit eden özellikleri üzerinde çalışırken 'etnoloji' kelimesini kullanmaya yönelmişlerdir. Bu terim ya da onun Fransızcadaki karşılığı olan *ethnologie* ya da Almancadaki karşılığı olan *ethnologie* gibi terimler hâlâ Kıta Avrupası'nda ve Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanılmaktadır. İngiltere'de ve İngilizce konuşulan çoğu yerde 'sosyal antropoloji' en sık kullanılan terimdir. 'Sosyal antropoloji' şimdilerde 'etnoloji'yle eşanlamlı olacak kadar mesafe kat ettiği halde, Kıta Avrupası'nda 'antropoloji' kelimesi hâlâ sıklıkla 'fiziksel antropoloji' anlamı taşımaktadır. Aslında Avrupa'daki asıl profesyonel dernek, Avrupa Sosyal Antropologlar Der-